

УДК 811.111'36

© Шевченко М.Ю., Соляк Л.В., 2016 р.

<http://orcid.org/0000-0001-7239-334X>

<http://orcid.org/0000-0001-9084-4562>

Шевченко М.Ю., Соляк Л.В.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ГАЛУЗІ ОСВІТИ

У статті розглянуто питання суті процесу формування професійної культури майбутніх працівників галузі освіти. На думку авторів, професійна культура є частиною загального процесу культури разом з її принципами, нормами та цінностями. Авторами підкреслено, що цей процес включає в себе формування як

особистісних, так і професійних якостей. Зазначено, що метою формування професійної культури є розвиток особистості майбутнього фахівця, який володіє високим рівнем професійної культури, орієнтованого на творчу діяльність.

Окремо авторами визначено основні принципи процесу формування професійної культури майбутніх працівників освіти, а саме принципи: цілісності, «сходження» до культури, індивідуалізації, діяльності. Автори наголошують на тому, що метою процесу формування професійної культури майбутніх освітян є виховання всебічно розвиненої людини, яка є компетентною та професійною у галузі своєї діяльності. Зазначено, що модель формування професійної культури майбутніх працівників галузі освіти відображає соціальне замовлення.

Ключові слова: професійна культура, спеціаліст, формування, компетентність, саморозвиток.

Шевченко М. Ю., Соляк Л. В. Основные принципы процесса формирования профессиональной культуры будущих работникам образования. В статье рассмотрен вопрос сути процесса формирования профессиональной культуры будущих работников сферы образования. По мнению, авторов, профессиональная культура является частью общего понятия культуры, включая ее принципы, нормы и ценности. Авторами подчеркнуто, что этот процесс включает в себя формирование как личностных, так и профессиональных качеств. Отмечено, что целью формирования профессиональной культуры является развитие личности будущего специалиста, который владеет высоким уровнем профессиональной культуры, ориентированного на творческую деятельность. Отдельно авторами определены основные принципы процесса формирования профессиональной культуры будущих работников образования, а именно принципы: целостности, «схождения», к культуре, индивидуализации, деятельности. Авторы подчеркивают, что целью процесса формирования профессиональной культуры будущих работников образования, является формирование

всесторонне развитого человека, который компетентен и профессионален в отрасли своей деятельности. Отмечено, что модель формирования профессиональной культуры будущих работников сферы образования отображает социальный заказ.

Ключевые слова: профессиональная культура, специалист, формирование, компетентность, саморазвитие.

Shevchenko M. Y., Solyak L. W. The Main Principals of the Process of Forming of the Professional Culture of Future Educators. The article deals with the question of the essence of the process of forming of the professional culture of future educators. The authors think that the professional culture is a part of the whole process of culture with its principals, norms and values. The authors have pointed that this process includes the forming of the personal as well as professional features. It has been pointed that the aim of forming of the professional culture is the development of a personality of future educator who has the high professional culture and who is directed on the creative activity. The authors have determined the main principals of the process of forming of the professional culture of future educators, they are the principals of: unity, «entering» the culture, individualization, activity. The authors have pointed that the aim of the process of forming of the professional culture of future educators is the forming of the fully developed personality who is competent and professional in the sphere of his activity. It has been pointed that the model of the forming of the professional culture of future educators indicates the social order.

Keywords: professional culture, specialist, formation, competence, self-development.

Необхідність підвищення рівня професійної культури майбутніх працівників галузі освіти зумовлена зростаючими вимогами до рівня загальнокультурної і спеціальної підготовки випускників вузів; підготовкою майбутніх фахівців до компетентного професійного входження в ринок праці зі сформованими на високому рівні потребами в постійному професійному самоосвіті і саморозвитку. Тради-

ційні форми формування професійної культури у вузах спрямовані здебільшого на репродуктивні способи засвоєння знань, в той час як виникає необхідність в розробці індивідуальних, інноваційних форм освоєння професійної культури, бо саме від високого рівня професійної культури залежить якість професійної діяльності майбутніх працівників галузі освіти в освітньо-виховних закладах.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Аналіз філософської, соціологічної, педагогічної літератури свідчить про те, що в педагогіці щодо нашої проблеми існує небагато досліджень, які розкривають ознаки, зміст поняття «професійна культура» майбутніх працівників галузі освіти.

Отже **метою** статті є визначення суті, змісту та принципів процесу формування професійної культури майбутніх працівників галузі освіти.

На сучасному етапі розвитку суспільства вища освіта виступає не просто як формальний вид навчання, а й як особливий рівень формування особистості, реалізації здібностей, розвитку загальної і професійної культури фахівця. Саме в цьому контексті аналізується нами проблема формування професійної культури майбутніх працівників галузі освіти в період навчання у вищому навчальному закладі.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема формування професійної культури майбутніх працівників галузі освіти розглядалася багатьма Вітчизняними та Зарубіжними вченими, такими як: Е. Зеер, Є.О. Климова, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова, Г.В. Суходольський, А. Мудрик та інші.

Виклад основного матеріалу. Великий внесок у теорію і практику формування моделі фахівця внесла Є.Е. Смирнова. За основу моделі фахівця вона взяла «модель його діяльності», виділивши для опису діяльності фахівця такі базові характеристики: проблеми (завдання), які доводиться вирішувати спеціалістам під час його професійної діяльності; типи діяльності, тобто способи або прийоми, за допомогою яких вирішуються сформульовані завдання; функції, або узагальнені характеристики основних обов'язків, що

виконуються відповідно до вимог професії; шляхи вирішення виділених проблем або завдань; знання теоретичного або прикладного характеру, якими оперує в своїй діяльності фахівець; вміння і навички, що допомагають досягти бажаного результату; якості (індивідуально-типові параметри) особистості, що забезпечують успішність дій в обраній сфері; ціннісні орієнтації та установки [5, с. 27].

Професійна культура, як частина загальної культури людства, являє собою систему, що складається з низки основних підсистем: цінностей, знань, норм, символів, які регулюють поведінку і діяльність особистості в процесі професійної активності. Виділення професійної культури як особливої властивості професійної групи людей, згідно із твердженням І.М. Моделя, є результатом розділу праці. Дослідник визначає професійну культуру як «міру, якість діяльності людини в певній, чітко обмеженій сфері її професії, у тому виді діяльності, де вона почуває себе цілком комфортно, та впевнено» [2, с. 26].

Ми вважаємо, що до професійної культури майбутніх працівників галузі освіти, маючи на увазі студентів вузу, необхідно підходити з позиції «формування», оскільки професійну культуру в студентському віці необхідно структурувати, організовувати. Зогляду на це, по відношенню до професійної культури майбутніх працівників галузі освіти, необхідно використовувати саме термін «формування», який розуміється нами як надання структурованої форми професійній культурі. Разом з тим, ми вважаємо некоректним, говорити про повне і остаточне формування професійної культури в період навчання у вузі. Це лише один з кількох, але принципово важливих етапів її формування, подальший розвиток, вдосконалення якої, буде протікати протягом всіх подальших періодів професійного становлення.

Метою формування професійної культури майбутніх працівників галузі освіти у вузі є формування особистості фахівця, який володіє високим рівнем професійної культури, орієнтований на творчу діяльність, володіє знаннями професії, вміє вирішувати професійні завдання. Така мета визначена соціальним замовленням

суспільства на підготовку висококваліфікованих освітян з високим рівнем сформованості професійної культури.

Досягнення такої мети забезпечує вирішення наступних завдань:

- включення майбутніх працівників галузі освіти в різні види діяльності відповідно до їх індивідуальних особливостей і пізнавальних інтересів, що забезпечує розвиток їх професійних здібностей і формування умінь самоосвіти;

- забезпечення умов для широкого спілкування студентів, що стає основою для формування їх професійної самостійності.

Побудова моделі педагогічного сприяння формуванню професійної культури майбутніх працівників галузі освіти у вищому навчальному закладі вимагає врахування специфіки професії і світоглядних установок, що орієнтують на виконання певної соціальної функції. Проте, можна виділити безумовні особистісні якості, якими повинен володіти випускник будь-якого вузу. Г.Б. Скок під узагальненими особистісними якостями розуміє фізичне, психічне і моральне здоров'я, освіченість, загальнокультурну грамотність [4]. Е.Ф. Зеер виділяє в даному контексті креативність, контактність, самоконтроль, самостійність та ін. [1]. Р. Петрунева відносить до особистісних професійних якостей всі ті, які сприяють розкриттю і реалізації можливостей людини, формуванню його мотивів і інтересів [3].

При побудові моделі формування професійної культури майбутніх працівників галузі освіти, ми виділяємо по кожній зі складових моделей фахівця дві групи якостей особистості: узагальнені і спеціальні. Загальні якості визначаються наступними критеріями: спрямованість на створення системи професійних цінностей, самореалізація, саморозвиток, розвиток професійної компетентності. Спеціальні якості включають в себе створення мотиваційної, інтелектуальної, змістовної, інструментальної та ін. складових професійного самовдосконалення, таких як: побудова системи базових знань і цілісного уявлення про світ, розвиток мотивації і інструментарію творчого мислення та формування навичок професійної комунікації.

Отже, процес формування професійної культури майбутніх працівників галузі освіти може будуватися на трьох основних принципах: цілісності, «сходження» до культури, індивідуалізації, діяльності.

Принцип цілісності є фундаментальним в процесі формування професійної культури та слугує для теоретичного обґрунтування функціонально-структурного розвитку в системі «особистість майбутнього фахівця-культура-професійна діяльність»

Принцип «сходження» до норм професійної культури, що базується на законах узвишся потреб (Б.Г. Ананьєв, А. Маслоу та ін.), дозволяє охарактеризувати сутність процесу формування професійної культури як самостійне, адекватне цінностям суспільства і особистості майбутнього майбутніх працівників галузі освіти до норм культуровідповідності соціально-педагогічної діяльності. Враховуючи те, що процес формування професійної культури ми здійснюємо на засадах культурологічного підходу, ми можемо стверджувати, що цей принцип пов'язаний із метою освіти: виховання людини культури, здатної до самовизначення і продуктивної творчої діяльності по відтворенню культурного середовища, на становлення особистісного світу шляхом переходу від індивідуального досвіду до духовно-практичного досвіду людства.

Принцип діяльності означає, що на кожному етапі необхідно сформувати комплексну, багатопланову систему видів діяльності, де головним є не окремо взята діяльність, а тип взаємодій, відносин, що складаються в колективі.

Згідно з індивідуальним принципом, працюючи з групою, викладач взаємодіє з окремими студентами за індивідуальною моделлю. При цьому, необхідним є педагогічне сприяння в орієнтації на професійну культуру, самобутність, задатки здібностей.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Формування професійної культури майбутніх працівників галузі освіти є комплексним процесом формування як особистісних, так і професійних якостей особистості, що є невід'ємним елементом формування загальної культури майбутніх фахівців. Метою процесу

формування професійної культури майбутніх освітян є виховання всебічно розвиненої людини, яка є компетентною та професійною у галузі своєї діяльності. Принципи цілісності, «сходження» до культури, індивідуалізації, діяльності відтворюються на різних рівнях: особистісному, соціальному, соціально-педагогічному та психолого-педагогічному. Модель формування професійної культури майбутніх працівників галузі освіти відображає соціальне замовлення суспільства на формування професійної культури, а також мету, підходи, принципи та зміст, що забезпечують її ефективне функціонування. Перспективою для подальших досліджень може стати аналіз ролі професійної культури в різних аспектах діяльності майбутніх спеціалістів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зеер Э. Ф., Шахматова О. Н. Личностно ориентированные технологии профессионального развития специалиста: Науч.-метод. пособие. – Екатеринбург: Изд-во Урал, гос.пед. ун-т, 1999. – 244 с.
2. Модель И.М. Профессиональная культура муниципального депутата. – Екатеринбург, 1993. – 190 с.
3. Петрунева Р.А., Дулина Н.В., Токарев В.А. О главной цели образования //Высшее образование в России. – 1998. – №3. – С.35-46.
4. Скок Г.Б. К проблеме качества образования // Качество образования: концепции, проблемы оценки, управление: Тезисы всерос. научн.-метод. конф. – Новосибирск, 1998. – С.35-45.
5. Смирнова Е.Э. Пути формирования модели специалиста с высшим образованием. – Л.: ЛГУ, 1977. – 140.